
Onder de loep

In elk nummer van Alfa-nieuws komt een bijdrage over een speciaal onderwerp waarover docenten graag iets meer achtergrondinformatie zouden willen hebben. Te denken valt bijvoorbeeld aan een bijdrage over het gebruik van computers in het alfabetiseringsonderwijs NT2, een reflectie op de mogelijkheden tot doorstroming van analfabete leerlingen, een overzichtsartikel over toetsen in het alfabetiseringsonderwijs, een bijdrage over de achtergronden van sommige groepen leerlingen, een toelichting

bij een pas verschenen methode, een artikel over de leerweg van andersalfabeten of over de specifieke rol van een eigen-taaldocent bij het leren lezen en schrijven in een tweede taal.

Voor dit eerste nummer hebben we Bastienne Tholen (CINOP-'s-Hertogenbosch) gevraagd iets te vertellen over de inzet van multimedia bij het onderwijs aan analfabete leerlingen. Het besproken lesmateriaal is geheel ontleend aan de volwasseneducatie maar wordt ook veelvuldig gebruikt in ISK's.

Elektronisch lezen leren

multimediaal oefenen en proberen het tempo te verhogen

Bastienne Tholen

Alfabetiseringsgroepen zijn heterogeen. Ook als je toevallig op hetzelfde niveau begint, duurt dat nooit lang. Dat maakt differentiatie tot een noodzaak. Cursisten op alfabetiseringsniveau vragen veel van hun docenten. Zij hebben voortdurend gerichte instructie nodig, ze moeten veel, heel veel oefenen, er is eigenlijk een constante feedback nodig op wat de cursisten doen en gezien de heterogeniteit van de groepen moeten cursisten zo snel mogelijk zelfstandig kunnen werken. Het blijkt een moeilijke klus om dat efficiënt te organiseren. De docent moet overzicht houden op de activiteiten van de individuele cursisten, ze moet een grote materialenkennis hebben en behoorlijk stressbestendig zijn, met een opgeruimde aard, letterlijk en figuurlijk, want anders krijg je de leermiddelen niet fatsoenlijk in de kast terug. Om cursisten zelfstandig en op niveau te laten werken zijn spullen nodig. En daarvan zijn er niet zo veel, nooit genoeg eigenlijk. Naast een basismethode zijn er hulpmiddelen nodig om aan de individuele leerbehoeften van cursisten tegemoet te kunnen komen. Er zijn onder andere: takenkaarten, 'werkjes' zelfgemaakt of kant en klaar, stapels werkbladen die 'geleend' worden uit allerlei klassikaal lesmateriaal, leesboeken op niveau en een paar multimediale oefenmaterialen.

Multimediale oefenmaterialen

In het rapport *Klik aan*¹⁾ een vooronderzoek naar mogelijkheden van multimediale leermiddelen voor alfabetisering worden een aantal voordelen van dergelijke materialen genoemd.

* *Gebruiksvriendelijke variatie in sensorische aanspreking.* Geluid, beeld en tekst kunnen ieder op een eigen niveau worden ingezet, waardoor de aanbieding van nieuwe stof of het oefenen met bekende stof extra aantrekkelijk wordt. Dat zal de spanningsboog van cursisten zeker vergroten.

* *Directe visuele en auditieve feedback.* Multimedia bieden de mogelijkheid om met geluid, een riedeltje of een echo bijvoorbeeld aan te geven of een reactie goed of fout is. Door middel van directe terugkoppeling kan inzicht gegeven worden in wat er nu eigenlijk niet goed ging. Dat kan in allerlei gevisualiseerde vormen, zoals een schema of werken met kleuren.

* *Aansluiten bij eigen leerwensen, tempo, niveau en leerstijl van de cursist.* Er is veel mogelijk en als het in de software wordt ingebouwd, lijkt een schier eindeloze variatie voorhanden.

* *Veel oefenstof.* Zonder dat cursisten en docenten overladen worden met grote stapels papier kan er gebruikt gemaakt worden van veel oefenstof. Meer van hetzelfde lijkt ineens niet meer zo erg, oefenen tot je een bepaald deel van de leerstof echt in je vingers hebt blijft uitdagender.

* *Minder docent-, tijds-, plaatsgebonden leren.* In een multimediaal programma is de docent als het ware voor een deel in de machine gestopt. Instructie en feedback worden daardoor docent onafhankelijker.

Idealiter kan een cursist met een multimediaal leerprogramma ook thuis of in een studiecentrum, op een tijdstip dat hem of haar dat goed uitkomt werken aan een leertaak. Het leren krijgt daarmee een groter bereik dan het klaslokaal.

* *Docent-vriendelijke registratie van vorderingen.* De machine is geduldig, ziet 'alles' en geeft een objectief overzicht van de activiteiten van de cursist en van de kwaliteit ervan. Dat bespaart heel wat tijd.

* *Tijdsbesparing bij het individuele oefenen* laat meer tijd voor effectieve groepsactiviteiten, zoals luister- en spreekactiviteiten.

Het rapport doet een aantal aanbevelingen voor de ontwikkeling van materialen op korte termijn, namelijk bij bestaande lesmethoden multimediale materialen maken. En op de lange termijn kiezen voor de ontwikkeling van een echte multimediale leergang voor alfabetisering voor anderstaligen, waarin de verschillende taalvaardigheden op elk gewenst niveau aan elkaar gekoppeld kunnen worden. De aanbevelingen van *Klik aan* voor de korte termijn zijn in het afgelopen jaar overgenomen. Er wordt gewerkt aan een multimediale versie van de oefenvormen van 7/43²⁾, het leestechnische deel van de alfabetiseringsmethode voor volwassenen van het NCB, en aan een elektronische versie van leesmateriaal.

Elektronisch leesboek

Het elektronisch leesboek is gemaakt voor cursisten van verschillende niveaus (Alfa NT2 niveau 1,2 en 3)³⁾ en met verschillende leesproblemen, vooral lezers die blijven hangen, trage, aarzelende lezers, niet-doorlezers, gokkers, spellers, te snelle niet nauwkeurige lezers.

Het primaire doel van het programma is het tempo van lezen te vergroten. Het programma moet 'hangende' lezers vooral prikkels geven om door te lezen. Het is een soort raamwerk- programma. Het ontwerp biedt de mogelijkheid om steeds nieuwe teksten in te bouwen. Vooralsnog zullen uitgevers bestaand leesmateriaal multimediaal gaan vormgeven. Werken met bestaande al uitgegeven teksten heeft als voordeel dat het lezen van papier, in een echt boek normaal en mogelijk blijft. Er wordt nu gewerkt aan de drie leesboekjes bij 7/43⁴⁾ en met Beter Lezen⁵⁾ zal binnenkort worden gestart. Ook zijn er gesprekken met het NBLC gaande om de teksten uit het Basisblad⁶⁾ op CD-ROM te zetten.

Elke leestekst in het programma wordt voorafgegaan door een gesproken samenvatting met een illustratie die relevant is voor de desbetreffende leestekst. Kernwoorden uit de tekst, die ook in de gesproken samenvatting voorkomen, verschijnen in beeld: woord voor woord, in de volgorde waarin ze uitgesproken worden. Dit is bedoeld als 'opwarmertje'. Illustratie en samenvatting zijn door docent instelbaar: de optie kan aan of uit gezet worden. Het programma kent vervolgens een aantal oefenvormen.

Meelezen,

de cursisten luisteren en lezen mee.

- tekst verschijnt in z'n geheel op scherm
- tekst wordt zin voor zin opgelezen;
- zin die wordt voorgelezen licht op;
- de tekst kan in twee tempo's worden voorgelezen (langzaam en normaal).

Lezen op eigen tempo

- tekst verschijnt in z'n geheel in een grijze 'schaduw'letter op het scherm;
- de cursist klikt met de muis het begin

(eerste woord) van de eerste zin aan;

- de eerste zin wordt zwart; de cursist kan de eerste zin lezen;
- de cursist klikt met de muis het begin (eerste woord) van de tweede zin aan;
- de tweede zin wordt zwart; de cursist kan de tweede zin lezen.
- zo verder met alle zinnen. na de laatste zin wordt aangegeven hoeveel tijd hij heeft gedaan over het lezen van de tekst. De 'leestijd' wordt bewaard en is opvraagbaar door de docent.

Lezen met een tijdbalkje

De cursist moet in een gegeven tempo lezen.

- de tekst verschijnt in zijn geheel op het scherm en de cursist drukt op een start-knop;
- een tijdbalkje begint te lopen (zoals in het nieuws voor doven op de tv);
- er zijn twee tempo's in te stellen.

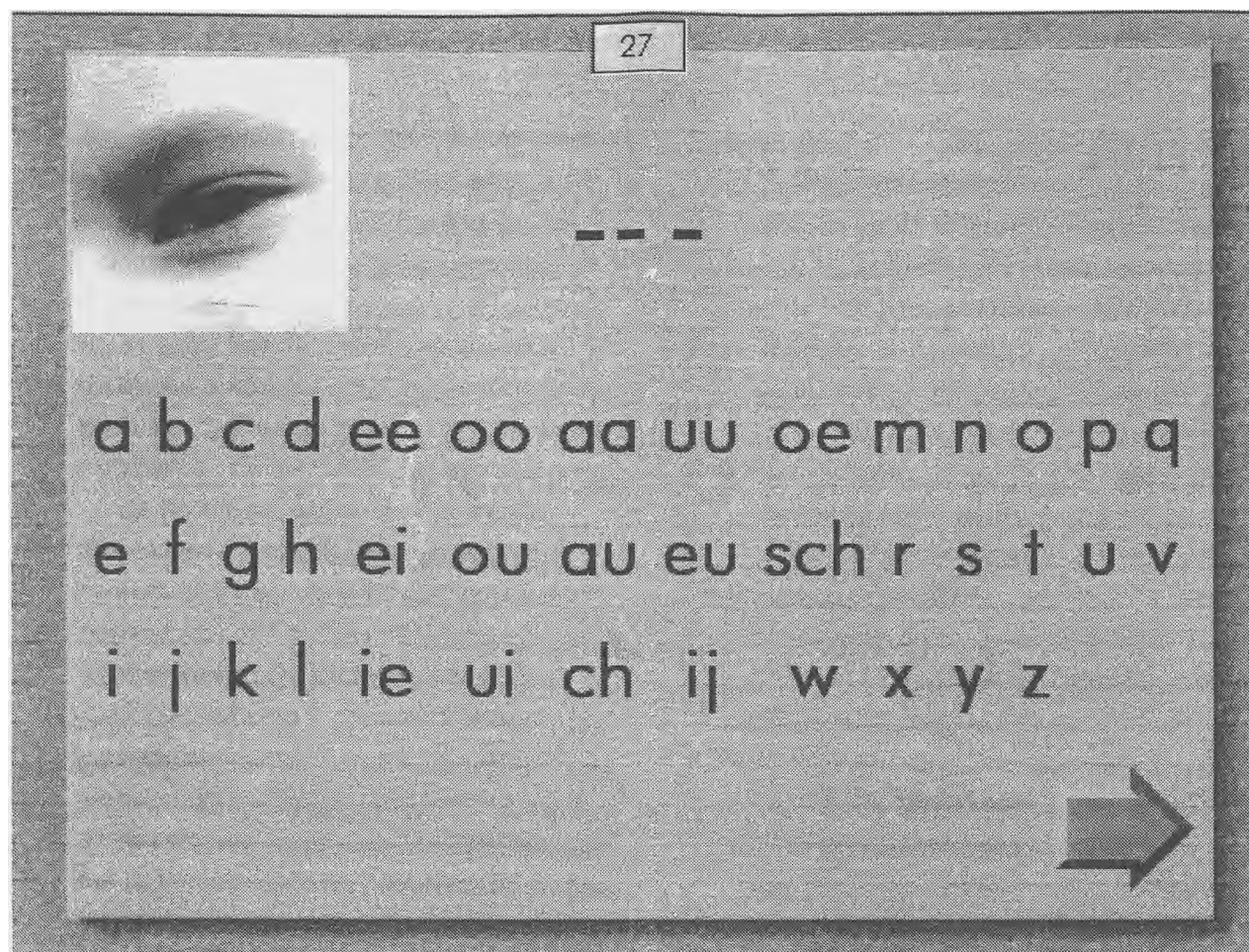
Snel herkennen van grotere gehelen

De cursist luistert naar een uitgesproken zin en zoekt die op in de tekst op het scherm waar de zinnen doorelkaar geplaatst zijn.

- als de cursist de goede zin heeft aangeklikt, wordt die zin eerst nog een keer uitgesproken; daarna springt de zin naar de goede plaats;
- heeft de cursist een verkeerde zin aangeklikt, dan krijgt hij een foutmelding (geluid) en kan hij het opnieuw proberen.

Begripsvragen bij de tekst

- tekst verschijnt op scherm;
- de cursist kan de tekst naar keuze al of niet laten voorlezen: er is een luidsprekerknop die ingedrukt kan worden;
- onderaan het scherm staat een aantal buttons. Achter elke button gaat een mondelinge vraag schuil. Het gaat om een tweekeuze-vraag. Met de muis moet de

Het schermbeeld van oefening 27 van 7/43: de elektronische letterbak. Instructie: Maak oog. De cursist moet [oo] en [g] naar de goede plek slepen. Als die opdracht niet goed wordt uitgevoerd, springt de letter terug in de bak.

cursist ja of nee aanklikken;

- per vraag krijgt de cursist feedback: een melding of hij het goed of fout heeft gedaan.

Als de cursist alle vragen heeft gemaakt, verschijnt de score. De score kan worden uitgeprint en bewaard en is ook opvraagbaar door docent. Niet alle teksten beslaan maar een scherm. Er wordt dan ook een mogelijkheid opgenomen om door de tekst heen en weer te bladeren.

Omdat de doelgroep bestaat uit echt beginnende leerders, is er gekozen voor een zo sober mogelijke vormgeving. Wat er aan toeters en bellen is, is functioneel en gericht op de doelstelling tempo lezen. Uiteraard kan de cursist op elk moment terug naar het

hoofdmenu en kan hij het programma verlaten. De resultaten van de cursist worden geregistreerd en de leerroute is instelbaar door de docent, bijvoorbeeld de volgorde van leesteksten en oefenvormen. Het programma werkt snel, zonder wachttijden voor de cursist, of met een duidelijke aanduiding van 'even wachten', bij voorkeur met blokkering van overige functies. Dat voorkomt het random indrukken van allerlei functies.

7/43 uit de MM-machine

Ook bij het alfabetiseringsmateriaal van het NCB (*Een zekere woordenschat*, 7/43, *De kop erop* en *Tempo*) worden twee CD-roms

ontwikkeld waarmee de techniek van het lees- en schrijfproces geoefend kan worden. De oefenvormen zoals die in de methode zijn vormgegeven, zijn het uitgangspunt voor de multimediale versie. Het gaat dus vooral om de oefening van de analyse en synthese van de basiswoorden in al zijn vormen. Na een korte introductie kunnen de cursisten zelfstandig aan de gang.

De bediening van het programma is eenvoudig. Er wordt geklikt, gesleept en gedropt en bij een enkele oefening wordt er gewerkt met een heel eenvoudige tekstverwerker. De cursisten kunnen meelesen met een voorgelezen tekstje, zij kunnen een ingesproken en zelf gelezen woord of zin vergelijken met een voorbeeld uit de machine. Er flitsen woordbeelden over het scherm en er wordt gewerkt met een elektronische letterdoos.

Het programma houdt pogingen en goede reacties bij en ook de docent kan de vorderingen van de cursisten terughalen. De feedback op goed of fout is vriendelijk, met een geluid of met een vinkje. Foute woordbeelden komen niet op het scherm, omdat letters en woorden terugspringen als er een fout gemaakt wordt.

De software voor het elektronisch leesboek in opdracht van CINOP en bij 7/43 in opdracht van NCB wordt ontwikkeld door Henk Sitsler, samen met twee begeleidingsgroepen. De eerste CD-ROMS worden uitgegeven door het Nederlands Centrum Buitenlanders in Utrecht en zullen in de loop van het volgend jaar beschikbaar zijn.

Noten

- ¹⁾ Klik aan
P. Deveneyns e.a.
oktober 1996 Educatief Centrum
Amsterdam/Educatief Centrum Rijnmond

- ²⁾ 7/43
B.Tholen (eindredactie)
1989 NCB Utrecht
- ³⁾ Alfa NT2 niveau 1,2,3. Deze niveaus verwijzen naar de Doelen Nederlands als tweede taal.
E. Liemberg, B. Tholen
1991 SVE Amersfoort
- ⁴⁾ Beter Lezen
M.Gathier en D. de Kruyf
1996 Coutinho Bussum
- ⁵⁾ Leesboekjes bij 7/43
deel 1,2 en 3
redactie M.Hattink en B.Tholen
1994 NCB Utrecht
- ⁶⁾ Het Basisblad
redactie A. Nederkoorn
1997 NBLC Den Haag
-

Vraagteken ?

Vragen uit het veld

In deze rubriek komen elk nummer enkele vragen uit de praktijk aan de orde die docenten insturen. Het gaat hierbij om vragen waarop door de redactie, door deskundigen of door collegae-docenten gereageerd wordt. Soms zullen dat enkele vragen zijn waarop een relatief kort antwoord mogelijk is of waarvoor verwezen kan worden naar bijdragen elders, soms om een enkele vraag met een wat langer antwoord.

Ditmaal een vraag over 'Lezen doe je overal'.